

СОЛОНҖЫ

Балдардың журналы

1-2015

Сергей Дыковтың журуғы

БАЛАЛАРЫН

*Урмила Болтокова, 3-чи класс,
Курай журттан.*

Ак жуурканын оронгон,
Кыш өрөкөн өнөлөп,
Једип келди Алтайыска.
Бойыла кожо бистерге
Јүзүн сүүнчилер экелди.
Конекторыс кийеле
Јынылаарыс тошто,
Чаналарыс кийеле
шунударыс кырдан.
Анайда ок Чага байрамысты
Сүүнчилү уткып,
өткүрерис.
Ойноп, көкүп аларыс!

*Мерген Т., 9 жаш,
4-чи класс.*

Тенеринен ак кар
Араай түжет журтымга,
Јаңы жылдын байрамы
Једип келди Алтайымга.

Чага деп байрамысты
Сүүнчилү бис
өткүрерис,
Алтайыска бажырып,
Арутанып, алканып ала-
рыс.

*Чечен Ш., 4-чи класс,
Горно-Алтайсктан.*

Никита Курдяпов, 2-чи класс, Көкөрү журттан.

*Агаш-тажы куйак болгон,
Аккан суузы аржан болгон,
Ар-јөөжөзи арјанынан
Алтын болгон Алтайым!*

*Балтырыска эт өскүрген,
Бажыска чач өскүрген,
Байлап слерди турубыс,
Баш ла болзын, Алтайыс!*

ЧҮМДЕМЕЛДЕРИ

Олимпиада
ПЛЯР

Национальная
Библиотека
Республики Алтай
ул. М. Б. Чевалкова

Чага байрамла - жаңы жылла!

Байана Абрамова, 6 класс

Алкыштар

Жыл бажы чыкты деп,
Жылан бажы сойылды деп,
Эски жылыс чыкты деп,
Жаңы жылыс келди деп
Алкап турус, Алтайыс!

Айланайын Алтайым!
Алкыш береер, Алтайым!
Эбрейин Алтайым!
Эзин береер, Алтайым!

Кару Алтайым

Кару менин Алтайым,
Кандый меге сен кару!
Алтын сенин тууларын
Көргөндө агару.

Аржан кутук сууларын
Амзап алзам жакшызын.
Кобыда өскөн чечектер,
Жаантайын бисти
сүүндирзин.

Ак-Сания И., 9 жаш.

Агаштар шуулажат,
Ийттер мантажат,
Улустар шакпырап,
Чагалап тургылайт.

Алина С., 5-чи класс.

Алена Сахиланова, 4-чи класс, Көкөрү журттан.

Евгений Модестович Чапыевтин чыкканына ала 105 жыл

Иженер (Евгений) Модестович Чапыев 1910 жылда чаган айдын 24-чи күнүндө Ондой аймактын Жоло журтында крестьян улустын билезинде чыккан. Евгений Модестович ол өйдүн ончо балдарындай эрте иштеп баштаган. Колхозто бозулар, койлор кабырган, ада-энезине, сыйындарына болушкан. Революциядан озо онын бичикке үренер аргазы жок болгон. Же бичип, кычырып үренип алар күүни тын болгон. 14 жаштуда бичик билер бир анчы кижиге болужар болуп жалданган. Уулчак агаш-аразыла жүгүрүп, кайда, кандый агашта тийин барын көрүп, анчыга жетирер учурлу болгон. Кажы ла тийин учун анчы оны кычырып, бичип, тоолоп үрөткөн. Соңында ол школдо үренген. Јер сүрер, аш отургузар, өлөн чабар ла онон до өскө иштер эдип жүргөн. 1926 жылда ол комсомолго кирген. Онон ары үренер, билгирлерин бийиктедер амаду Евгений Модестовичти Москвага экелген. Мында 1934 жылда ол комсомолдын ишчилеринин курстарына жүргөн. Курстарды божодып, ол Ондойдо, Эликманарда райкомдо иштеген. Јуунын кийинде Молдавияда, Узбекистанда партийный иштерде иштеген. Алтайына жанып келеле, бичик чыгартуда, «Алтайдын Чолмоны» газеттин редакциясында иштеген.

Евгений Модестович литература ижинде јирме жылдардын учынан бери туружып келген. Ол алтай албатынын фольклорын јууган, түүкизин шиндеген. Албатынын оос чүмдемелин, кожондорын ла ойын-бијелерин сүреен јакшы билер улустын бирүзи болгон. Онын куучындары ла үлгерлери танынан јуунтылар болуп чыккан.

Евгений Модестович 2001 жылда күчүргөн айда Горно-Алтайскта јада калган.

Е. М. Чапыевтин балдарга учурлалган эн ле јарлу, јаркынду чүмдемели ол «Мен, мен койонок» деп кожон. Бу кожонды билбес кижиге, байла, јок. Кожоннын күүзин ол база бойы чүмдеген. Ады-јарлу кожончы, Николай Константинович Воинков «Койонокты» кожондогон. Г. Кондаков орус тилге көчүргөн.

Евгений Модестовичтин бу чүмдемели үйе-чакка, бала-баркага энчилик болуп јажына артып калар.

Койонок

Јалбан јерде ойынду,
Јар алдында јадынду,
Јажыл корбо кыркыйтан,
Јараш седег койон мен.

*Мен, мен койонок,
Мен, мен койонок.*

Тууны кырлай мантайтан
Турган өлбн отойтон,
Тусту мырчак јемидим,
Туулай койон мен эдим.

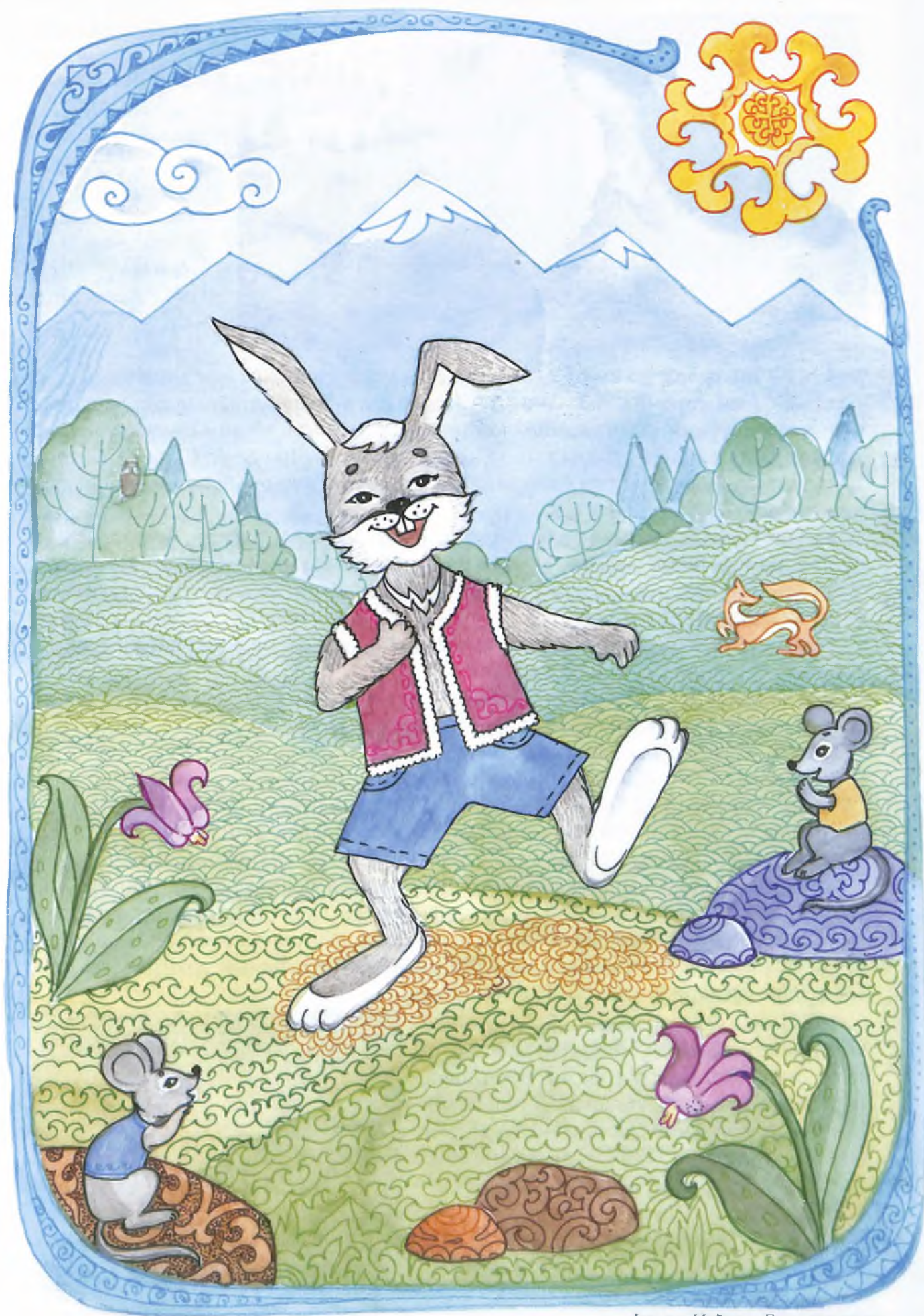
*Мен, мен койонок,
Мен, мен койонок.*

Кырлан јерде уйамды
Кызыл түлкү тапнайтан.
Боочы јерде јолымды
Боро үкү билбейтен.

*Мен, мен койонок,
Мен, мен койонок.*

Јерде жүрген бойымды
Једип тудар неме јок.
Тууга чыккан койонды
Тудун алар арга јок.

*Мен, мен койонок,
Мен, мен койонок.*

Улу Јенүниң 70 жылдыгы

Јенүниң паркы

1941-1945 жылдарда өткөн Ада-Төрөл учун Улу жуу орооныстың албатызын шыралаткан, јаан коромјы, түбек экелген. Канду жууга Туулу Алтайдан көп улус атанып, кезиги жууның јаландарында јен јастанып јыгылган, кезиги шыркалу јанган. Јылдан јылга олордың тоозы там ла астайт. Быјыл Улу Јенүниң 70 жылдыгы темдектелип јат. Бу јаан учурлу байрамла колбой ороон ичинде белетеништү иштер кидим өдөт.

Јенүниң 70 жылдыгына учурлай, бис јангы рубрика баштап, журналыстың бүктерине Ада-Төрөл учун Улу жуу керегинде материалдар саларыбыс.

Јуу-чактың корон-шыразы качан да ундылбас. Эзем баладан-балага, үйеден үйеге улалар учурлу.

Айдарда бүгүн бис слерге Горно-Алтайсктагы Јенүниң паркы керегинде, оның түүкизи керегинде куучындап берейис.

Бистин калабыста эн јаан деген парк ол - Јенүниң паркы. Бу јараштыра јазалган, телкем ле ару паркта калабыстың эл-јоны амырап јүрет.

Паркты качан тудуп баштаган?

1975 жылда Улу Јенүниң 30 жылдыгына учурлай белетеништү иштер башталып турарда, Јенүниң јангы паркын тудар деп сурак тура берген. Озогы мемориал кереес каланың төс тепсегинде (эмди ондо Г. И. Чорос-Гуркинниң кереези туруп јат) болгон. Јангы паркты кайда тудары јанынан көп шүүлтелер болгон, је учы-түбинде Майма сууның јарадына токтогондор. Парк кандый болоры, оның тыш бүдүми, үлекери, эскизтери, кандый материалдардан тудары ла онон до өскө сурактар архитектурно-художественный советте јангыс катап шүүжилген эмес. Анайып, 1975 жылда Новосибирсктеги инженерно-строительный институттын архитекторы Я. Я. Титтердин үлекери јөптөлгөн. Иш көндүккен.

1977 жылда үлүрген айдын 29-чы күнинде көдүринилү айалгада мемориалдың ачылтазы өткөн. Үргүлјиктин одын фронтовик, партияның ишчизи Николай Степанович Лазебный деп кижии камыскан. Јууда јен јастанып јыгылган 2787 жуучылдың ады-јолы бичилген 8 плита турган, төрдөги сте-

лада «Бессмертная слава героев множится в славе потомков» деп бичилген болгон.

1984 жылда Јенүнинг паркына жаңы јазал иштер өткүрүп, Геройлордын аллеязын эдер деп јөп јарадылган. Геройлордын аллеязынын авторы архитектор М. Д. Епишев болгон. Туулу Алтайдан јууга атанган јуучылдардын ортозынан 25 геройдын кереестери (бюст) граниттен эдилген. Бу

бюсттарды Москвада белетеген. Јайалталу скульпторлор геройлордын сүрлерин эскирип калган фотојуруктардан көрүп эткендер.

Улу Јенүнинг 40 жылдыгына учурлай ветерандардын бала-барказы, каланын улузы паркка чиби агаштар отургыскандар.

1995 жылда 50 жылдыкка учурлай паркта жаңыдан јазал иштер өткүрилип, көп жаңыртулар эдилген. Корогон јуучылдардын аттары бичилген плиталар ончозы солынган. Олордын тоозы бу катап 3232 кижиге јеткен. Каланын баш архитекторы Петр Сергеевич Стрельников јууда божогон солдаттардын списогы түгенбегенин билип, плиталарда куру јер артыргызып салган болгон. Соңында база сегис солдаттын өбөкөзин краскала бичиирге келишкен. Төс стеланын алды «НИКТО НЕ ЗАБЫТ, НИЧТО НЕ ЗАБЫТО» деп текстле солынган. Стела кызыл граниттен эдилген. 1995 жылда 9 Майдын парады жаңыртылган паркта өткөн.

Улу Јенүнинг 60 жылдыгында база ла солынталар болгон. Мемориалдын сол јанында пушка турган, он јанында Т-34 танмалу танк тургузылган. Парктын ичинде улус базар јолдор јараш, жаңы плиталардан салынган. Мемориалдын он јанында јайым, элбек тепсенге фонтан тудулган.

«Јенүнинг Паркы» ол - јалтанбастын сүр-темдеги, албатыбыстын ат-нерелү керектери.

Конкурс

Кару балдар, бистин кычыраачылар!

2015 жылда Улу Јенүнинг 70 жылдыгы темдектелип јат. Бу јаан учурлу байрамга учурлай «Солонь» журнал «Улу Јенү» деп конкурс јарлайт.

Балдар, бу конкурска слер јуунун туружаачылары, фронтовик таадаларар керегинде, јуу-чактын салтары, тылда иштеген улус керегинде материалдар, куучындар, бойоордын чүмдеген үлгерлереерди, јуруктараарды ийер аргагар бар. Конкурс жыл туркунына өдөр. Јенүчилдерди јакшынак сыйлар сакып јат! Мендегер! Самаралараарды энчикпей сакыйдыс!

Бистин суруубыс: Горно-Алтайск кала

**Г. И. Чорос-Гуркиннин оромы, 38 т.
«Солонь» журналдын редакциязы.**

АЛТЫН МАЛТА

(чалканду чөрчөк)

Бир катап эки нөкөр агаш аразына агаш кезип бардылар. Бирүзи суу ичиле жорттыр, экинчизи туу кырлай жорттыр. Суу ичиле баратканына карасуу туштаптыр. Карасууну кечире бараткажын, малтазы сууга түже берди.

- Калак-калак, малтам сууга түже берди, эмди канай агаш кезетем - деп, кижги ыйлай берди. Карасуудан алтын малта тудунган кижги чыгып келди.

- Сенин малтан бу, алтын малта, бу малтаны ал - деди.

- Жок, жок, менин малтам алтын эмес, темир малта, бойымнын ла малтамды беригер - деп, жаратта кижги сурады.

Суудан чыккан кижги ойто сууга калып ийеле, күмүш малта ал чыкты.

- Сенин малтан бу эмтир, мыны алзан, сенийинен артык - деди.

- Жок, жок, менин малтам темир, меге бойымнын ла малтам беригер! - деп, агаш кескен кижги база ла сурады.

Суудан чыккан кижги база ла суудоон калып ийеле, темир малта тудунган чыкты.

- Менин малтам бу, менийи темир болгон, өскө малта керек жок - деп, агаш кескен кижги айтты.

- Сен ак санаалу кижги болтырын, алтын ла күмүш малталарды албадын. Мен сеге бойымнын малтаннын үстине бу алтын ла күмүш малталарды сыйлап жадым - деп, ол малталарды кижиге береле, суудоон калып ийди.

Байагы кижги малталарды алала, одынды кезип алала, эрте жанып ийди.

Жанып келеетсе, нөкөри туштады. Не болгонын төкпөй-чачпай нөкөрине куучындап берди.

Нөкөри үйге жанып, коноло, эрте таңла жорыкка барды. Жолдо карасуу туштады. Суудоон өнөтийин малтазын түжүрип ийди. Бойы дезе жаратта көзүн түкүрүккө үлүштөп алала, ыйлап турган кижги болуп ийди;

- Оду малтам, жакшы малтам, суудоон түже берт. Эмди кижги канай иштейтен, калак-калак! Карасуудан алтын малта тудунган кижги чыгып келди.

- Бу сенин малтан ба? - деди.

- Бу менин малтам болтыр. Одын кезетен малтам будоон түже берди. Бу ла алтын малта менийи болтыр - деди, агаш кескен кижги.

Алтын малта тудунган кижги суудоон калып ийди. Онон алтын малтала кожо база бир малта алып чыкты.

- Айса мынызы, күмүш малта, сенийи болор бо? - деп сурады.

- Бу да малта, алтын да малта менийи - деди, агаш кескен кижги.

Суудан чыккан кижги ачынды:

- Бу малталар сенийи эмес, сенийи бу жадыры - дейле, малталарды тудунганча суудоон калып ийди.

Агаш кескен кижги темир малтазын тудунып алып, ыйлап-сыктап жанып ийди.

Көрүктөр

Көрүктөр тийиндердин билезине кирип жат. Олор тийинге көрө жаан эмес, кичинек, шулмус, капшуун, арказында кара чийүүчектерлү анычак. Узуну 13-16 см, куйругу 8-10 см. Бескези 60-нан ала 100 граммга жеде берет. Түги кыска, сары-боро өңдү. Арказында ла бажында беш чийүүчек јуралган. Ол канайда табылганы керегинде чөрчөкти, слер, балдар, уккан ла болбойыгар.

Кичинек көрүгештер сүрекей көп өштүлөрлү. Орой күскиде олорго јаман салтарын анчада ла айулар јетирет. Айулар көрүктөрдүн уйаларын чачып, жемирип, белетеп алган курсак-тамагын уурдайдылар. Байла, көрүктөрдүн арутап салган кузугы айуларга сүрекей амтамду деп билдирет. Кезикте көрүгештер качып болбозо, айулар олорды јип те салар аргалу.

Алтай албатыда көрүкле колбулу көп-көп јилбилү белгелер де бар. Темдектезе, көрүк јайгыда сурук-сурук деп эдип турган болзо, эртенгизинде јут-јулакай болор. Ол эмезе көрүктин ле тийиннин куйруктары барбак, кылганы јараш болзо, ол јыл кузуктын сайы тирү, көп болор дегени.

Көрүктөрдүн курсагы сүрекей байлык. Көп сабада олор кузукла јемзенет. Је кузук јок јерде олор тыттын, кайыннын, јыраалардын үрендериле, јиилектериле, курт-конысла да азыранат. Куран айдын бажынан ала кышка азык-түлүк белетеп баштагылайт. 5-6 килограммнан ажыра курсак беле-

*Алтайыстың
ангы-кужы*

теп алат. Бир ле минуттын туркунына көрүк жаактарын кузукла толтырып алар аргалу. Эки жаагына кузуктын 54 сайы бада берер.

Күүк айда ак-жарыкка кичинек көрүгештер чыгат. Онын балдары экинен онго жетире болор. Кичинек көрүгештер түрген чыдагылай берет. Күскери оло энезинен башка жүре бердилер.

Көрүктер ичегендерин көп сабада агаштардын тазылында, кайаташтардын жиктеринде эдет. Жердеги ичегени терен эмес: бир ле метр. Уйазында көп саба эки ле кып болот: уйуктайтан ла курсак-тамак салатан кыптар. Үлүрген айдын учы жаар олор жылу уйаларына кирип, уйуктаарга белетенгилейт. Терен уйкуга киргилебейт. Кыштын ортозында ойгонып келеле, ажанып алала, онон ары уйуктай бердилер. Жаскыда, тулаан айдын экинчи жарымында, баштапкы жылуларла, оло ичегендеринен чыгып баштагылайт.

Журуктары Е. Корчуганованын

Чычкан, чымалы ла секирткиш

(осетин чӧрчӧк)

Чычкан, чымалы ла секирткиш казанга тараан кайнатты. Тараан кайнаганча мынайда жӧптӧштилер:

- Кем туку ол сууны ажыра калып ийер, ол тараанды жиир. Секирткиш ол жаратка женил калып чыкты. Чымалы калыйла, сууга барып тӱшти. Секирткиш ле чычкан сууга агып бараткан чымалынын кийнинен жӱгӱрип кыйгырышты:

- Бистин нӧкӧрис сууга барадыры! Болушкар! Аргадагар!

Агашка жетире жӱгӱрип, ого айдышты:

- Будагын берзен, агаш. Бис оны нӧкӧриске таштап, аргадап алайыс.

- Каргаа кӱрӱм меге чычпас этсегер, будагымды берерим! - деп, агаш каруузын жандырды.

Олор каргааны сурагылады:

- Каргаа, сурап турубис, агашка чычпа, ол биске будагын берзин. Ол тушта бис нӧкӧристи аргадап аларыс.

- Слер меге такаанын азатпайын сурап беригер! - деп, каргаа каруузын жандырды.

Олор такаага баштандылар:

- Такаа, каргаага азатпайын берзен. Ол тушта каргаа агашка чычпас, агаш будагын берер, бис десе нӧкӧристи аргадап аларыс.

Такаа айтты:

- Идиргеннен меге аш сурап беригер.

Олор идиргенге баштандылар:

- Идирген, аш берзеер! Ашты такаа жиир, такаа азатпайын берер, азатпайды каргаа жиир, каргаа агашка чычпас, агаш будагын берер, бис десе нӧкӧристи аргадап аларыс.

Идирген айтты:

- Чычканга барып, идиргенди ӱйттебезин деп сурагар.

Олор чычканга баштандылар:

- Идиргенди үйттебе: идирген аш берер, ашты такаа жиир, такаа азатпайын берер, азатпайды каргаа жиир, каргаа агашка чычпас, агаш будагын берер, бис бойыстын нөкөристи аргадаарыс.

- Кискеге барып, мени тутпазын деп сурагар - деп, чычкан айтты.

Олор кискеге келип сурадылар:

- Киске, чычканды тутпазан! Чычкан идиргенди үйттебес, идирген аш берер, ашты такаа жиир, такаа азатпайын берер, азатпайды каргаа жиир, каргаа агашка чычпас, агаш будагын берер, бис нөкөристи аргадаарыс.

- Барып уйдан меге сүт сурап беригер - деп, киске айтты.

- Уй, сурап турубыс, кискеге сүт берзеер! Киске чычканды тутпас, чычкан идиргенди үйттебес, идирген аш берер, ашты такаа жиир, такаа азатпайын берер, азатпайды каргаа жиир, каргаа агашка чычпас, агаш будагын берер, бис нөкөристи аргадап аларыс.

Уй айтты:

- Обөөннөн меге өлөн сурап беригер!

Олор өлөн чаап жүрген обөөнгө баштандылар:

- Обөөн, уйга өлөн берзен! Уй сүт берер, сүтти киске ичер, киске чычканды тутпас, чычкан идиргенди үйттебес, идирген аш берер, ашты такаа жиир, такаа азатпайын берер, азатпайды каргаа жиир, каргаа агашка чычпас, агаш будагын берер, бис нөкөристи аргадаарыс.

Обөөн айтты:

- Менин аштаганым сүрекей, барып эмеенимнен курсак экелигер.

Эмеен обөөнине курсак берди. Обөөн уйга өлөн берди. Уй кискеге сүт берди. Киске чычкан тутпай барды. Чычкан идиргенди үйттебес болды. Идирген такаага аш берди. Такаа каргаага азатпайын берди. Каргаа агашка чычпай барды. Агаш будагын берди. Чычкан ла секирткиш нөкөрине будакты таштап, суудан чыгарып алды.

Е. Корчуганованын журуктары

ТЕБЕК

Тебек - жаан учурлу ла чүмдү ойын. Койдың эмезе эчкинин терезинен 5 сантиметр тегерикти түгин кайчылабай кезип жат. Тебекти ойнойтон јер ару ла түс болор керек. Тебекле маргаан үч башка бүдүм аайынча өткүрилет. 1-кы бүдүмде бир бутла тебип жат. Тебекти өрө чачып ийеле, буттын бажынын ич келтейиле көп катап өрө чачып тебер керек. 2-чи бүдүм баштапкызы ла ошкош, је тебип турган бутты јерге тийдирбес керек. 3-чи бүдүмде эки бутла селип тебер керек. Ба-стыра бүдүмдерле эн көп очколор јууп алган кижі јенүчил болор.

КАМЧЫ

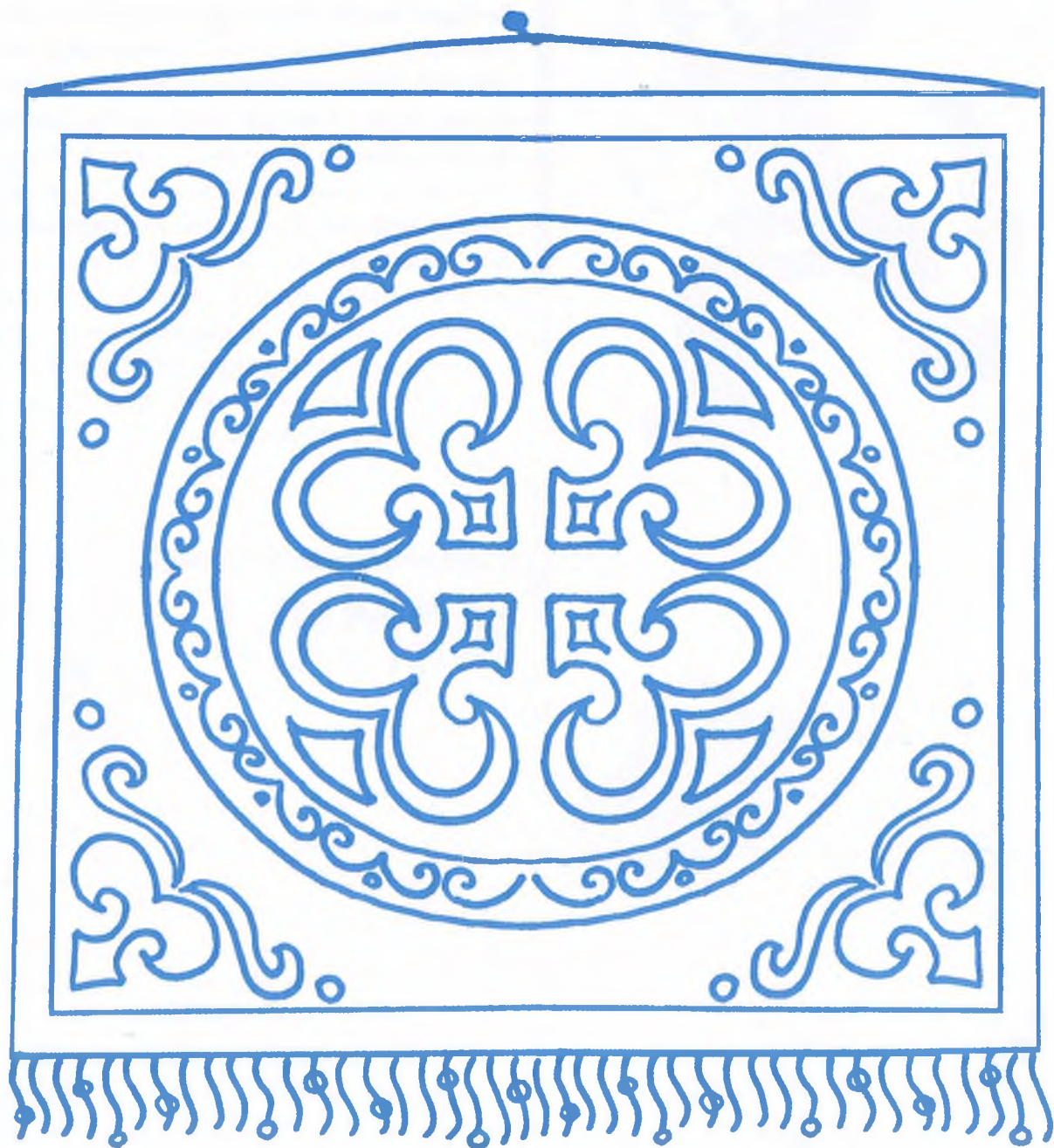

Маргаан түс јерде өткүрилип жат. Ой-ноорго 12 шагайак ла камчы керек. Ша-гайактарды түс јалбак агаштын үстине тургузып жат. Олордын ортозы 10-12 сантиметр болор учурлу. Кажы ла туру-жаачыга үч ченелте берилет. Туружаа-чы старттын чийүзине туруп, камчыла јырсылдадып жат. Бу табышла кожо секун-домер иштедилет. Шагайактарды бирден антара согор керек. Туружаачы бир со-гушла эки эмезе онон көп шагайактар-ды антарган болзо, маргааннан чыгып жат. Ончо шагайактарды бирден антара соккон кийинде туружаачы камчызыла «јыр» эдип согуп ийер керек. Бу тушта секундомер токтодылып жат. Эн ле ас ой көргүскен кижі јенүчил деп чоттолот.

С. Дыковтын јуруктары

Буаызар

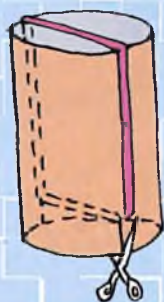
Балдар, кийистен кееркедип эткен эдимди өндү будуктарла жараштыра будып салыгар.

Ч. Барсукованын журугы

КУУЧЫНЧЫ КУШ

Сеге керек болор:
туалетный чаазыннын
өзөгіндеги кату картон
туйук чичке резинка
эки јаны өндү жука чаазын
өндү чаазындар
кайчы, јелим

Озо ло баштап картон трубканы көк чаазынла туй жапшырып сал. Онын алдынан эки јанынан 1 см кире кезип, резинканы кийдирип ий. (1-кы журук).

Куштын чокыжын ла тамаштарын үлекерден кезип ал. Олорды эки јаны сары чаазынга салала, айландыра жура, онон кезип ал. Чокышты темдек-телгени аайынча бүктейле (2-чи журук) жапшыр. Тамаштарын бүктей тудуп, көргүскени аайынча картоннын ич јанына жапшыргар. (3-чи журук). Эмди канаттардын үлекерин кес. Оны оошкы чаазынга салып, айландыра журайла, кезип ал. Куштын јундарын јараган өндү чаазынга журайла, база кезип ал. Јайылган канатка јундарды жапшыр. Белен канаттарды куштын кийнине жапшыр. Көстөрин журайла кезип, јелимде.

Кееркедилген куштын алды јанын тегерик чаазынла туй жапшырып ийзен, карандаштар салар јараш эдим боло берер.

Резинканы тартып ийзе-гер, куш слерле куучын-дажа берер.

Ойындарды ойнойлы

Жылтоолошто божодылган
тындуларды журап салыгар.

Јурукта канча төртголык
јуралган, тоолоп көрүгөр.

Айанага, Айланга ла Тайгылга шарлар
сыйлаган. Олордын шарлары булгалышкан.
Кемнин шары кандый өндү, айдып беригер.

Ежтордын көлөткөлөри булгалыжып калган.
Кажызынын ла бойынын көлөткөзин табыгар.

Чычканактардын башкаларын тап.

СОЛОНҮ

Журнал для детей
Издается с 1990 г.

Журнал зарегистрирован в Сибирском
окружном межрегиональном
территориальном управлении.
Свидетельство ПИ 12-1167
от 15 апреля 2002г.

Учредители Правительство Республики
Алтай и АУ РА «Редакция газеты
«Алтайдын Чолмоны»

Главный редактор Туденева Т. Н.

Редакторы Кудачина А. А.
Тепуков К. Е.

Художественное редактирование, верстка
Барсукова Ч. Н.

Формат 84x1081/8. Бумага офсетная.
Печать офсетная. Тираж 1000 экз.
Заказ №1066

Подписано в печать 11. 02. 2015.

Адрес 649000г. Горно-Алтайск,
ул. Чорос-Гуркина, 38

Отпечатано в ОАО

«Горно-Алтайская типография»

